

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351.82

Поважук Олена Петрівна

аспірантка

Комунального закладу вищої освіти

«Вінницька академія безперервної освіти»

Povazuk Olena

Graduate Student of the

Communal Institution of Higher Education

"Vinnytsia Academy of Continuing Education"

ORCID: 0000-0003-3645-0305

**ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У
ДЕРЖАВНІЙ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
FORMATION OF CLUSTER ADMINISTRATION IN THE STATE
STRATEGY OF REGIONAL DEVELOPMENT**

Анотація. На сьогодні велика увага вчених всього світу зосереджена на вивченні ефективності адміністрування регіонального управління, формування і впровадження світового досвіду використання кластерної форми розвитку регіональної економіки, територіальних громад, децентралізації управління.

Тому, виникає необхідність вивчення механізмів адміністрування впровадження економічного становлення регіональних кластерних утворень, перед якими глобалізаційні виклики економік світу змушують території виробляти нові форми розвитку, які пов'язані пов'язані із вибором конкурентоспроможної моделі регіональної економіки, яка дозволить безпечно й ефективно використовувати наявний потенціал економіки. Світовий досвід спонукає, до використання кластерного підходу

щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, територіальних громад та країни в цілому, що стає необхідною умовою відновлення економіки після переможного війни, відродження національної та регіональної стратегії соціально-економічного розвитку.

Процес інтеграції України, яка перебуває воєнному стані, постійних ворожих атаках по промислових і об'єктах критичної інфраструктури, вимагає надзвичайної мобілізації зусиль щодо входження у світову господарську систему, збереження власного високого рівня економіки і її конкурентоспроможності, яка значною мірою формується в регіонах які зазнали великих втрат, намагаючись зберегти й виконати стратегічні завданням державної політики України.

Формування та впровадження кластерного підходу в стратегії регіонального розвитку сприятиме визначенню пріоритетних галузей, які будуть мати великий економічний потенціал і дозволять мати конкурентоспроможність регіону. Вирішальною перевагою кластерного управління є посилення ролі адміністрування економічними факторами та зниження впливу адміністративних.

Ключові слова: *кластер, стратегія регіонального розвитку, адміністрування, територіальні громади, децентралізація.*

Summary. *Today, much of the attention of scientists around the world is focused on the study of the effectiveness of the administration of regional government, the formation and implementation of the world experience of using the cluster form of development of the regional economy, territorial communities, decentralization of management.*

Therefore, there is a need to study the mechanisms of administration of the implementation of the economic formation of regional cluster formations, in front of which the globalization challenges of the world's economies force the territories to produce new forms of development, which are connected with the

choice of a competitive model of the regional economy, which will allow safe and effective use of the existing potential of the economy. World experience encourages the use of a cluster approach to stimulate the socio-economic development of regions, territorial communities and the country as a whole, which becomes a necessary condition for the recovery of the economy after the victorious war, the revival of the national and regional strategy of socio-economic development.

The process of integration of Ukraine, which is in a state of war, constant enemy attacks on industrial and critical infrastructure facilities, requires an extraordinary mobilization of efforts to enter the world economic system, to preserve its own high level of economy and its competitiveness, which is largely formed in regions that have experienced large losses, trying to preserve and fulfill the strategic tasks of the state policy of Ukraine.

The formation and implementation of the cluster approach in the regional development strategy will contribute to the identification of priority industries that will have great economic potential and will allow the region to be competitive. A decisive advantage of cluster management is strengthening the role of administration by economic factors and reducing the influence of administrative ones.

Key words: *cluster, regional development strategy, administration, territorial communities, decentralization.*

Постановка проблеми. Аналізуючи успіхи економічного зростання розвинутих країн світу, спостерігаємо внутрішні утворення такі як – кластери. Вони представлені мережевою структурою, яка орієнтована на вироблення цінностей всередині мережі, яка має на меті зменшення витрат економічних і трансакційних.

Для приладу, ми спостерігаємо, що вони можуть бути різні за видом діяльності, зокрема: біотехнологічні компанії, як стартапи (Сан-Дієго); державні науково-дослідні установи (Бостон) у США.

В Україні спостерігаємо, що це є передові утворення приватного бізнесу (Асоціація «підприємств промислової автоматизації України», Українська меблева асоціація), але на жаль, не спостерігаємо долучення регіональних і територіальних громад.

Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027 роки, викликана новими потребами в становленні державності, економічної незалежності, які повинні вплинути в Україні на розвиток регіонів, підвищення соціально-економічної якості проживання населення територіальних громад.

На сьогодні в Україні створено юридичну основу та запроваджено нові підходи для стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації, яка успішно реалізується з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад. Бюджетна децентралізація спричинила суттєвий перерозподіл бюджетних ресурсів на користь місцевого самоврядування.

Першочерговими завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів. Саме це може дати швидке та стійке зростання рівня якості життя людини незалежно від того, де вона народилася, де проживає зараз і де буде проживати у майбутньому [1].

Виходячи з мети впровадження стратегії, кластерні об'єднання слід вважати сучасною формою організації інноваційних процесів на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з питань кластеризації займалися науковці Д. Войнаренко, О. Політкевич, Г. Іванченко та ін.

Проблеми формування кластерів в національній конкурентоспроможності висвітлюються у працях таких українських вчених Р. Манна, В. Мамонової, І. Хоменко та ін.

Науковці стверджують, що ефективним механізмом ринкової економіки, залученню інвестицій та розвитку і становленню малого бізнесу в територіальних громадах можуть бути інноваційні кластери. Які в свою чергу допоможуть становленню і розвитку малого і середнього бізнесу в регіонах.

На нашу думку, формування та впровадження кластеризації стратегії на розвиток національної інноваційної моделі економіки, її механізмів державного адміністрування у вітчизняній науковій літературі представлено недостатньо і потребує додаткового вивчення.

Насамперед, зміни в економіці України викликані глобалізацією та недосконалістю інноваційних систем, проблеми інноваційного розвитку, значення яких і вагомість кластерів в соціально-економічному регіонів, недостатня розробленість механізмів адміністрування зумовила актуальність дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження – вивчити, запропонувати теоретико-методологічні основи формування регіональної кластерної стратегії для забезпечення стійкого інноваційного розвитку регіонів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному впровадженні кластерного підходу, його суті в кластерних об'єднаннях змінювався і вдосконалювався.

З огляду Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН) 2008 р. "Підвищення інноваційного рівня фірм: вибір політики і практичних інструментів", як основні характеристики кластерів виділено:

- географічна концентрація (близько розташовані фірми приваблюють змогу заощаджувати на швидкої виробничої взаємодії, обміні соціальним капіталом і процесах навчання);
- спеціалізація (кластери концентруються навколо певної сфери діяльності, до котрої всі учасники причетні);
- множинність економічних агентів (діяльність кластерів охоплює як фірми, що входять до них, так й громадські організації, академії, фінансових посередників, інститути);
- конкуренція та співпраця (як основні види взаємодії між фірмами – членами кластера);
- досягнення необхідної "критичної маси" у вигляді кластера (щоб одержати ефект внутрішньої динаміки та розвитку);
- життєздатність кластерів (розраховані на довгострокову перспективу);
- втягнутість в інноваційний процес (фірми й українські підприємства, що входять до складу кластера, зазвичай включені у процеси технологічних продуктових, ринкових чи організаційних інновацій) [2].

Спостерігаємо, що на межі ХХІ ст. з'являться промислові кластери нової генерації, які займаються інформатикою, дизайном, екологією, логістикою, виробництвом біомедичних препаратів тощо. Інноваційна орієнтованість кластерів поступово зростала, і вона є важливою характеристикою, визначаючи конкурентоспроможність кластерних утворень [3, с. 160].

В Україні, ми спостерігаємо, що на даний час соціально-політичні та військові потрясіння останніх років дуже негативно відобразилися на загальному стані інноваційної системи країни та її інфраструктурі. Через що виникла необхідність у формуванні нової державної політики та пошуку шляхів для відтворення і подальшого розвитку інноваційної інфраструктури країни в умовах жорстко лімітованого державного фінансування.

На думку науковця Т. Палієнко, існує кілька причин, які сприяють відставанню України від лідируючих позицій в інноваціях, наприклад:

➤ недостатні інвестиції в дослідження і розробки та відсутність фінансування науково-дослідних установ, університетів і стартапів можуть перешкоджати створенню та впровадженню інноваційних ідей і технологій.

➤ прогалини інтелектуальної власності перешкоджають інвестиціям в дослідження та розробки, оскільки власники прав на інноваційні об'єкти можуть бути стурбовані безпекою і захистом інновацій.

➤ інноваційна екосистема вимагає тісної співпраці та партнерства між академічними установами, гравцями галузі та державними установами. Обмін знаннями, ресурсами та досвідом має важливе значення для стимулювання інновацій, але якщо ця співпраця є обмеженою або її бракує, це може перешкодити прогресу.

➤ багато ланцюгові адміністративні процедури, складні правила та бюрократичні бар'єри створюють перешкоди для інновацій. Спрощення та оптимізація адміністративних процесів, а також організація сприятливого регуляторного середовища допоможуть у стимулюванні та підтримці інноваційної діяльності [4].

При цьому, вітчизняним науковцям і органам місцевого самоврядування слід враховувати те, що кластери мають більшу здатність до нововведень внаслідок наступних причин:

➤ фірми – учасники кластера здатні більш адекватно і швидше реагувати під потребу покупців;

- учасникам кластера полегшується доступом до нових технологій, що використовуються в різних напрямках господарської діяльності;
- в інноваційний процес включаються постачальники і споживачі навіть інших галузей;
- внаслідок між фірмової кооперації зменшуються витрати на НДДКР;
- фірми в кластері перебувають під інтенсивним конкурентним тиском [5].

Найпершим прикладом кластеризації в нашій країні можливо рахувати Хмельницька область, де зусиллями Асоціації «Поділля Перший» [6] було покладено початок просування в Україну кластерної технології відтворення економіки регіонів за рахунок їх внутрішніх резервів. Під егідою Асоціації були засновані швейний, будівельний та туристичний кластери.

Насамперед формування умов, які б просували економічний розвиток регіонів в епоху глобалізації ринків збуту, необхідне значення набувають механізми адміністрування поширеного використання нововведень, управлінням інноваційною активністю установ, закладів, підприємств, охоплюючи весь розвиток інноваційної інфраструктури, системний зв'язок з науковими та вищими освітніми закладами, можливості підвищення рівня кваліфікації кадрів, отримання нових знань, якісних умінь та стійких навиків.

Інноваційна активність – являє собою характерною ознакою існуючих кластерів, інфраструктурного оточення. Враховуючи значна роль в кластеризації закордонних економік, в яких велика роль належить некомерційним організаціям – промисловим асоціаціям. Вони виступають ініціаторами створення кластерів в регіоні, надають допомогу в розробці регіональної стратегії конкурентоспроможності шляхом надання інформації про рівень конкуренції, вимогами покупців, нових ринкових можливостей

та ін.. Асоціації сприяють підвищенню конкурентоспроможності кластерів за рахунок укладання зв'язків між суб'єктами кластеру, а також взаємодії з місцевими органами самоврядування та урядом країни з питань вдосконалення законодавства [7].

Вивчаючи досвід багатьох країн світу де кластерні структури успішно функціонують, особливо, в тих, які прагнуть до безперервного удосконалення своєї економічної системи виокремлюємо, що: ці країни в умовах все жорсткішої конкурентної боротьби на глобальному ринку значення кластерів буде збільшуватись, тому що кластери є "районами" або територіями розвитку і ефективнішими порівняно з окремими підприємствами, навіть такими, які мають значний виробничо-технічний потенціал.

Про це свідчить тенденція створення транскордонних кластерних структур в європейських країнах, а саме: в Австрії, Німеччині (Баварія) та Чехії (Богемія) – кластер з виробництва скла; в Німеччині та Нідерландах (прикордонні території) кластер з виробництва пластмасових виробів, кластер біотехнологій та кластер металообробки; в Бельгії та Нідерландах (прикордонні території) – кластер високих технологій "Dommel-Valley" тощо. В європейських країнах відбувається активний процес створення наукомістких кластерів. За даними партнерської мережі ENSR, такі кластери створені в Австрії – кластер у Відні "Біотехнологія й молекулярна медична наука"; Бельгії – кластер "Мультимедійна Долина Фландрії"; Великобританії – кластер "Кембріджшир" (високі технології); Німеччині – кластер хімічної промисловості (Північна Рурська область), кластер корпоративної інформаційної системи (Нижня Саксонія); Ірландії – Дублінський кластер програмного забезпечення; Іспанії – кластер верстатобудування (Басконія) [8].

До 24 лютого 2023 року, віроломного вторгнення російської федерації і початку бойових дій, Україна та її регіони мали ряд конкурентних переваг:

- відкритість для бізнесу - у 2020 році держава піднялася на сім сходинок у рейтингу Світового банку Doing business;
- до 64 місця з-поміж 190 держав. Банк визнав Україну другою державою за темпами та масштабами покращення ділового клімату за останні 10 років;
- протягом 2015-2019 років обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну становив близько 16 млрд. доларів США;
- збудовано понад 100 заводів та створено десятки тисяч нових робочих місць з високою продуктивністю;
- нові бізнес-ідеї насамперед генеруються в агломераціях та великих містах, де впроваджуються нові концепції сталого розвитку;
- найбільша держава в Європі - територія України становить 603500 кв. кілометрів з величезними покладами корисних копалин та земельних ресурсів;
- великий ринок, що розвивається в Європі та має широкий спектр можливостей, привабливе розташування, людський капітал, конкурентоспроможність та наявність угод про вільну торгівлю;
- людський капітал - велика європейська держава з населенням понад 40 млн. осіб, наявність великої кількості вчених та інженерів, які цінуються у світі, а також понад 70 відсотків людей, які мають вищу освіту;
- вигідне географічне розташування - Україна розташована на перетині торгових та туристичних шляхів між Європою, Азією та Близьким Сходом [1].

Вивчивши законодавчу базу України, щодо основних етапів реалізації кластерної політики віднесемо: визначення функціонуючих кластерів та оцінку їх конкурентних переваг ("кластерне мапування"); розробку програм кластерного розвитку й визначення комплексу інструментів і механізмів їх реалізації; вибір джерел фінансування та встановлення термінів виконання

програм; забезпечення взаємоузгодженої та системної реалізації кластерних програм.

Проте, вирішальним фактором кластерної ініціативи має бути специфіка інституціональної взаємодії суб'єктів регіонального розвитку. Так, як кластерна ініціатива являє собою інституціональну основу публічного адміністрування державної політики регіонального розвитку.

Отже, кластерна ініціатива має бути своєрідною інформаційно комунікативною платформою координації взаємодії та консолідації ресурсів влади, бізнесу, науки, освіти, громадських організацій для вироблення "суспільного блага" і реалізації місцевих публічних інтересів.

Для поглиблення становлення і розвитку ринкової системи, де вже з'явилися лінійні інновації, характерне утворення подвійних спіралей: три сектори взаємодіють тут в попарному форматі, але при цьому - спонтанно і нерегулярно, так що їх функціональні сфери залишаються автономні одна від одної (наука займається виробництвом знань, бізнес – виробництвом благ, а держава – сприянням і регулюванням).

Перехід же систем до конфігурації потрійної спіралі, яка передбачає безперервну попарну взаємодію і функціональне зближення всіх трьох гравців одночасно, відбувається лише в інноваційній мережевій економіці, де інновації створюються інтерактивно – завдяки колаборації (процесу спільної діяльності, спрямованої на досягнення спільних цілей) учасників кластерних мереж.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи проаналізований матеріал щодо впливу кластерів в прискоренні соціально-економічного розвитку регіонів, територіальних громад України, пропонуємо наступне:

➤ комплексні заходи по формування умов розвитку кластерів, мотивацій найскорішого їх впровадження у стратегіях регіонального розвитку;

- пропонуємо, прискорити Міністерству економіки України і Міністерству розвитку громад та територій України виважених і узгоджених найкращих практик світового досвіду у базове нормативно-правове регулювання кластерної регіональної політики;
- вироблення системних механізмів інтеграції кластерної політики спільно з усіма суб'єктами адміністрування;
- – визначення на державному та місцевому рівнях органів управління, відповідальних за кластерний розвиток;
- – розширення і систематизація комунікації між органами влади, бізнесом та науковими установами й вищими навчальними закладами регіону.

В Стратегіях розвитку областей необхідно планувати поступовий перехід на кластерну модель розвитку економіки, поетапно переходячи на інші галузі економіки. Так, як кластери можуть створюватися як навколо великого підприємства, так і шляхом самостійної інтеграції малих бізнесових структур.

Ми рахуємо, що потребує подальшого наукового вивчення вплив органів державної влади та органи місцевого самоврядування на території, і які вони повинні мати механізми адміністрування кластерної політики, програм соціально-економічного розвитку, цифровізації послуг з кластерних ініціатив.

Література

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.11.2023).

2. Swann G.M.P., Prevezer M. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. *Research Policy*. 1996. 25. P. 1139-1157.
3. Rosenfeld S.A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. *European Planning Studies*. 1997. 5(1). P. 3-23.
4. Палієнко Т. П. Розвиток інноваційного середовища: роль інтелектуальної власності у генерації інновацій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2023. № 6 (74). С. 45-51.
5. Elsner W. An industrial policy agenda 2000 and beyond – Experience, Theory and Policy. *Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics (Eds.) Biesecker, A. Elsner, W. Grenzdorffer, K.*, 1998. No 34.
6. Князевич А.О., Брітченко І.Г. Кластерний підхід до створення інноваційної інфраструктури країни. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2015. Вип. 2(4). Частина 1. 26 с. URL: <http://surl.li/mwmen> (дата звернення: 02.11.2023)
7. Бараннік В. О. Щодо сприяння розвитку регіональних кластерів в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 10 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf> (дата звернення: 03.11.2023).
8. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / Варналій З. С. [та ін.] ; за ред. проф. Варналія З. С. ; Нац. ін-т стратег. дослідж. К. : НІСД, 2007. 768 с. URL: <http://surl.li/mwlxs> (дата звернення: 03.11.20230)

References

1. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky [On the approval of the State Strategy of Regional Development for 2021-2027]: Postanova KМУ vid 5 serpnia 2020 r. № 695 [in Ukrainian].

2. Swann, G.M.P., & Prevezer, M. (1996). A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. *Research Policy*, 25, 1139-1157.
3. Rosenfeld, S.A. (1997). Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. *European Planning Studies*, 5,1, 3-23.
4. Paliienko, T.P. (2023). Rozvytok innovatsiinoho seredovyscha: rol intelektualnoi vlasnosti u heneratsii innovatsii [Development of an innovative environment: the role of intellectual property in the generation of innovations]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomichni nauky»*, 6 (74) [in Ukrainian].
5. Elsner, W. (1998). An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy. *Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics* (Eds.) Biesecker A., Elsner W., Grenzdorffer K.
6. Kniazevych, A.O., & Britchenko, I.H. (2015). Klasternyi pidkhid do stvorennia innovatsiinoi infrastruktury krainy [A cluster approach to the creation of the country's innovative infrastructure]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu, Serii Ekonomika*, 2(4), 1, 26. URL: <http://surl.li/mwmen> [in Ukrainian].
7. Barannik, V. O. Shchodo spryannia rozvytku rehionalnykh klasteriv v Ukraini [Regarding the promotion of the development of regional clusters in Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf> [in Ukrainian].
8. Varnalii, Z.S. (2007). Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety: Monohrafiia [State regional policy of Ukraine: features and strategic priorities]. *Nats. in-t strateh. doslidzh*. K.: NISD. URL: <http://surl.li/mwlxs> [in Ukrainian].